

Appendiks 1

Kartlegging av den individuelle, personlige kulturen hos etnisk minoritetspråklige døve og sterkt tunghørte barn og unge.

Elevens navn:						
Faktorer		Elev	Familie	Nabo- lag	Skole	Sam- funn
Kulturelle variabler	<p>hvor barnet bor: landlig, urbant, industriområde, midlertidig, fast, osv.</p>					
	<p>språkbruk på de forskjellige arenaene</p>					
Kulturelle verdier, holdninger og handlinger	<p>ikke-språklig adferd; å vise følelser, bruk av mimikk, gester. o.l.</p>					
	<p>holdninger til skolen, f.eks. skolens betydning for foreldrene, skolens forventinger til foreldrene og samarbeid, skolens og foreldrenes oppgaver og ansvarsområder ift oppdragelse og opplæring, foreldrenes holdninger til autoriteter og deres faglige ambisjoner, o.l.</p>					
	<p>barneoppdragelse, f.eks. syn på oppdragelse, hvem har ansvaret? Individualistisk eller kollektivistisk syn, grensesetting, akseptabel/ uakseptabel adferd</p>					
	<p>tidsbegrep, f.eks. vektlegging av fortiden, nåtid eller fremtid, punktlighet, tidsbruk</p>					
	<p>kognitive prosesser som er kulturelt betinget, f.eks. direkte eller indirekte uttrykk for meninger</p>					

Referanseliste

- Akamatsu, C. T. & Cole, E. (2000). Immigrant and refugee children who are deaf: crisis equals danger plus opportunity. I Christensen K.(red.)(2000). *Deaf plus a multicultural perspective*. San Diego: DawnSign Press.
- Akamatsu, C. T. & Cole, C. (2004). Deaf immigrant and refugee children: Institutional and cultural clash. I Breuggemann, B.J. (red.) (2000). *Literacy and deaf people: Cultural and contextual perspectives*. Washington, DC: Gallaudet University Press.
- Arnesen, K., Enerstvedt, R. T., Engen, E.A., Engen, T., Høie, G. & Vonen, A.M. (2002). *Tospråklighet og lesing/skriving hos døve barn. En kartlegging av grunnskoleelever og deres språklige situasjon*. Oslo: Skådalen kompetansesenter.
- Bagga-Gupta, S. (2004). *Forskning i Fokus: No. 23. Literacy and deaf education: A theoretical analysis of the international and Swedish literature*. Stockholm: The Swedish National Agency for School Improvement.
- Baker, C. (1993). *Foundations of Bilingual Education and Bilingualism*. Clevedon, Philadelphia, Adelaide: Multilingual Matters Ltd.
- Blagg, N., Ballinger, M. & Gardner, R. (1988) *Somerset Thinking Skills Course Handbook*. Oxford: Basil Blackwell.
- Barli, K.S. (2003) *Døv I "den inkluderende skole" – I spenningsfeltet mellom einskap og mangfold*. Hovedfagsoppgave. Oslo:UiO
- Blamey, P., Sarant, J. Z. & Paatsch, L. E. (2006) Relationships among speech perception and language measures in hard of hearing children. I Spencer, P. & Marschark, M. (red). *Advances in the spoken language development of deaf and hard of hearing children*. Oxford: oxford university press.
- Bebko, J., Calderon, R, Treder, R. (2003). The language proficiency profile-2: assessment of the global communication skills of deaf children across languages and modalities of expression. I *Journal of deaf studies and deaf education vol 8 no 4: 438-45* Oxford: Oxford university press.
- Becker Karnopp, L. (2002). Phonology acquisition in Brazilian sign language. I Morgan, G & Woll, B. (red.) (2002). *Directions in Sign language acquisition*. Amsterdam: J Benjamins Publishing co.
- Bellugi, U. & Klima, E. (1982). The acquisition of three morphological systems in American sign language. I *Papers and reports on child language development 21: 1-35*. Stanford, California: Department of Linguistics.
- Bergeson, T., Pisoni, D. & David, R. (2003). A longitudinal study of audiovisual speech perception by children with hearing loss who have cochlear implants. I *Volta Review, 103: 347-371*.
- Blamey, P.J., Satant, J.Z. & Paatsch, L.E. (2006). Relationships among speech perception and language measures in hard of hearing children. I Spencer, P.E. & Marshcark, M. (red.) (2006). *Advances in the spoken language development of deaf and hard of hearing children*. Oxford: Oxford University Press.
- Bredtvet kompetansesenter (2007) *Språkveilederen*. Statped.
- Calderon, R. (2000). Parental involvement in deaf children's education programs as a predictor of child's language, early reading and social-emotional development. I *Journal of deaf studies and deaf*

education vol 5 number 2: 140-155. Oxford: Oxford university press.

Charlesworth, A., Charlesworth, R., Raban, B. & Rickars, F. (2006). Reading recovery for children with hearing loss. I *The Volta Review*, vol 106 number 2: 29-51.

Cheng, L.L. (2000). Deafness: An asian/pacific perspective. I Christensen K. (red.) (2000). *Deaf plus a multicultural perspective*. San Diego: DawnSign Press.

Christensen, K.M. (2000). Emerging literacy in bilingual/ multicultural education of children who are deaf: a communication-based perspective. I Christensen, K (red.) (2000). *Deaf plus, a multicultural perspective*. San Diego: Dawnsign Press.

Clay, M., M.(1985). *The Early Detection of Reading Difficulties*. Portsmouth, NH: Heinemann

Clay, M.M. (2005). *Literacy lessons designed for individuals*. Portsmouth, NH: Heinemann.

Cole, E. (1998). Immigrant and refugee children: Challenges and opportunities for education and mental health services. I *Canadian Journal of School Psychology* (1998) number 14: 36-50.

Convertino, C. M., Marschark, M., Sapere, P., Thomastine, S., & Zupan M. (2009). Predicting academic success among deaf college students. I *Journal of deaf studies and deaf education vol 3: 324 – 334*. Oxford: Oxford university press

Cummins, J. (1984), *Bilingualism and special education: issues in assessment and pedagogy*. Clevedon, U.K.:Multilingual Matters.

Cummins, J. (1991), Language development and academic learning. L. Malave & G. Duquette (red.) (1991). I *Language, culture and cognition*. Philadelphia: Multilingual Matters.

Cummins, J. (2001). Linguistic interdependence and the educational development of bilingual children. I Baker, C. & Hornberger, N.H. (red.) *An introductory reader to the writings of Jim Cummins*. Clevedon: Multilingual matters.

Det kongelige kunnskapsdepartement. (2007-2008). St. meld. Nr 23. *Språk bygger broer. Språkstimulering og språkopplæring for barn, unge og voksne*.

Ewoldt, C. A descriptive study of the developing literacy of young hearing-impaired children. I *Volta Review* (1985) 87:109–126.

Easterbrookes S.R. & Baker S. (2002). *Language learning in children who are deaf and hard of hearing. Multiple pathways*. Boston: Allyn & Bacon.

Egeberg, E.(1998). Formidlet læringserfaring. Reuben Feuersteins teorier. I *Spesialpedagogikk*, 6: 20-24.

Figueras, B., Edwards, L. & Langdon, D. (2008). Executive function and language in deaf children. I *Journal of deaf studies and deaf education* 3: 362–375. Oxford: Oxford university press.

Fletcher-Carter, R., & Paez, D. (1997). Exploring students' personal cultures: A tool for use in IEP development. I *Monographs of Collected Papers from the Annual Conference of the Association of College Educators - Deaf and Hard of Hearing*.

Fletcher-Carter, R. & Paez, D. (2000). Exploring students' personal cultures. I Christensen K. (red.) *Deaf plus a multicultural perspective*. San Diego: DawnSignPress

- French, M. (1999). *Starting with assessment. A developmental approach to deaf children's literacy*. Gallaudet University :Pre-college National Mission Programs.
- Frostad, P. (1998). *Matematikkprestasjoner og matematikkinnsikt hos hørselshemmede 56 grunnskoleelever*. Dr.polit. avhandling. Trondheim: NTNU.
- Frostad, P. (2007). *Matematikkprestasjoner og matematikkinnsikt hos hørselshemmede*. Muntlig presentasjon, Bergen.
- Geers, A.E., Nicholas, J., Tye-Murray, N., Uchanski, R., Brenne, C., Crosson, J. (1999) Center for childhood deafness and adult aural rehabilitation. Cochlear implants and education of the deaf child. I *Central institute for the deaf research*. St Louis, MO.
- Geers, A. Spoken language in children with cochlear implants. (2006). I *Advances in the spoken language development of deaf and hard of hearing children*. Spencer, P. & Marschark, M. (red.) Oxford: Oxford university press.
- Geers, A., Moog, J.S., Biedenstein, J., Brenner, C. & Hayes, H. (2009) Spoken Language Scores of children using cochlear implants compared to hearing age-mates at school entry. I *Journal of deaf studies and deaf education vol 14, no 3*: 371-385. Oxford: Oxford university press.
- Gerner de Garcia, B. (2000). Meeting the needs of hispanic/Latino deaf students. I Christensen K. (red.) *Deaf plus a multicultural perspective*. San Diego: DawnSignPress
- Gregory, S. (1998). Deaf young people: Aspects of family and social life. I *Psychological perspectives on deafness*. M. Marschark & M. D. Clark (red.) (1998): 153 - 70. Hillsdale: N.J. Erlbaum.
- Greenberg, M. & Kusche, C.A. (1993). *Promoting Social and Emotional Development in Deaf Children. The PATHS Project*. University of Washington Press.
- Haptonstall-Nykaza & Schick. (2007). The transition from fingerspelling to English print: facilitating English decoding. I *Journal of deaf studies and deaf education vol 12, no 2*. Oxford: Oxford university press.
- Harris, M. (1992) *Language experience and early language development. From input to uptake*. Erlbaum.
- Harris, M. & Beech J. R. (1998). Implicit phonological awareness and early reading development in prelingually deaf children.s205-213. I *Journal of deaf studies and deaf education vol 3*: 205-213. Oxford: Oxford university press.
- Hendar, O. (2012) *Elever med hørselshemming I skolen. En kartleggingsundersøkelse om læringsutbytte*. Skådalen publication series no 32.
- Heiling, K. (1995). *The development of deaf children: Academic achievement levels and social processes*. Seedorf, Germany: Signum.
- Herland, H. (2008). Døves tidsskrift 2008, nr 6. Oslo:NDF.
- Hjelmervik, E. (2009) Talking for barn i skolen. I Hansen, A.L., Garm, N. & Hjelmervik, E. (red.) *Hørsel – språk og kommunikasjon*. Statped skriftserie nr. 70.
- Hjulstad, O. & Kristoffersen, A.-E. (2007). Pupils with cochlear implant in Norway: Perspectives on learning and participation in research and practice. I M. Hyde & Høie, G. (red). *To be or to become*.

Language and learning in the lives of young deaf children : 54-66. Oslo: Skådalen kompetansesenter.

Hjulstad, O. & Kristoffersen, A-E. (2008). *Elever med CI og tospråklige opplæringspraksiser i bostedsskolen*. Muntlig presentasjon ved NAS-kongress, Reykjavik.

Homer, B. & Olson, D. (1999). Literacy and children's conception of words. I *Written Language and Literacy* (1999) 2:113-140. Amsterdam: Benjamins.

Hvenekilde, A. & Ryen, E. (1984). *Kan jeg få ordene dine lærer*. Oslo: Cappelen forlag.

Humphries, T. & MacDougall, F. (1999). Chaining and other links: making connections between American Sign Language and English in two types of school settings. I *Visual Anthropology Review*, Fall/Winter 1999/2000.

Hyde, M. (2006) *A review of auditory visual and auditory-visual perception of speech by deaf children*. Muntlig presentasjon, Bergen.

Hyde, M. & Ohna, S.E. (2004). Education of the deaf in Australia and Norway: A comparative study of the interpretations and applications of inclusion. I Høie, G. & Kristoffersen, A.-L. (red.) *Inkluderende eller ekskluderende klasserom. Døveundervisningen – et case å lære av?* Oslo: Skådalen kompetansesenter.

Janjua, F., Woll, B. & Kyle, J. (2002). Effects of parental style of interaction on language development in very young severe and profound deaf children. I *International journal of pediatric otorhinolaryngology* 64: 193-205.

Johnston, P., & Winograd, P. (1985). Passive failure in reading. I *Journal of Reading Behavior*, 17(4):279-301.

Jones, L. (2008). *Beckham & the boss man of the mosque: ethnicity and deafness*. Muntlig presentasjon, NAS-kongress.

Klima, E. & Bellugi, U. (1979). *The signs of language*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Laukli, E. (2007). *Nordisk lærebok i audiologi*. Fagbokforlaget.

Kegl, J. (2002). Language emergence in a language ready brain: Acquisition. I G. Morgan & B. Woll (red.), *Directions in sign language acquisition*: 207-254. Amsterdam, Philadelphia: Benjamins.

Kessler, C. Language acquisition processes in bilingual children (1984). I *Bilingual education paper series vol 7, no 6*. Los Angeles, CA : Evaluation, Dissemination and Assessment Center, California State University.

Krashen, S. D. (1981). *Second Language Acquisition and Second Language Learning*. Oxford: Pergamon.

Krashen, S.D. & Terrell, T. (1983). *The natural approach: language acquisition in the classroom*. Oxford: Pergamon.

Kirke, undervisning og forsknings departementet. (1999). *Veiledning L97 Tegnspråk som førstespråk*.

Le Normad, M.T., Ouellet, C. & Cohen, H. (2003). Productivity of lexical categories in French-speaking children with cochlear implants. I *Brain and cognition*, 53: 257-262.

Lenneberg, E. (1967). *Biological foundations of language*. New York: Wiley.

- Lian, A. (2008). Cochleaimplantat og spesifikke språkvansker. I *Tidsskrift for den norske legeforening nr 6*, 2008.
- Lieven, E. (2002) Afterword: a view from research on spoken language development. I G. Morgan & B. Woll (red.) *Directions in Sign Language Acquisition*. Amsterdam: Benjamins.
- Marschark, M. (1993). [*Psychological development of deaf children*](#). New York: Oxford University Press.
- Marschark, M., & Harris, M. (1996). Success and failure in learning to read: The special (?) case of deaf children. In C. Cornoldi & J. Oakhill (red.), *Reading comprehension difficulties: Processes and intervention*: 279-300. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Marschark, M. (1997). *Raising and education a deaf child*. New York: Oxford University Press.
- Marschark, M., Rhoten, C., Fabich, M. (2007). Effects of cochlear implants on children's reading and academic achievement. I *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, 12: 269-282. Oxford: Oxford university press
- Mashie, S. (1995). *Educating deaf children bilingually: with insights and applications from Sweden and Denmark*. Washington: Gallaudet university.
- Mayberry, R. & Eichen, E. (1991). The long-lasting advantage of learning sign language in childhood: Another look at the critical period for language acquisition. I *Journal of memory and language* (1991) 30: 486-512.
- Mayberry, R.I. (1993). First-language acquisition after childhood differs from second-language acquisition: The case of American Sign Language. I *Journal of speech and hearing research*, 36 (6): 1258-70
- Mayberry, R.I., Lock, E. & Kazmi, H. (2002). Linguistic ability and early language exposure. I *Nature* (2002) 417: 38.
- Mayer C. (1998). Deaf children learning to spell. *Research in the Teaching of English*. 33:158-180
- Mayer, C. & Akamatsu, C. T. (1999). Bilingual-bicultural models of literacy education for deaf students: Considering the claims. I *Journal of deaf studies and deaf education* 4: 1-8. Oxford university press.
- Mayer, C. & Wells, G. (1996). Can the linguistic interdependence theory support a bilingual-bicultural model of literacy education for deaf students? I *Journal of deaf studies and deaf education* 1:93-107. Oxford university press.
- Mikkelsen, E. (2005). *I dobbelt grenseland. Skole-hjem-samarbeid rundt hørselshemmede elever med etnisk minoritetsbakgrunn*. Hovedoppgave. Universitetet i Oslo
- Mikkelsen, E. (2006). *Hørselshemmet og etnisk minoritetsbakgrunn. Om skole-hjem-samarbeid*. Oslo: HLF og Helse og rehabilitering.
- Moores, D. F. (1984). *Educationg the deaf. Psychology, principles and practices*. Boston: Houghton Mifflin co.
- Morgan, G. (2006). The development of narrative skills in British sign language. I Schick, B., Marschark, M & Spencer, P.E. (2006). *Advances in the sign language development of deaf children*. Oxford:

Oxford university press.

Morgan, G., Barriere, I. & Woll, B. (2003). First verbs in BSL development. I *Working papers in language and communication science*2. (2003):56-65. London: City University.

Morgan, G & Woll, B. (2002). *Directions in Sign language acquisition*. Amsterdam: J Benjamins Publishing co.

Munoz-Baells, I.M., Alvarez-Dardet, C., Ruiz, R., Esteban, M.L. & Ferreiro, E. (2008). Preventing disability through understanding international megatrends in deaf bilingual education. I *Journal of epidemiology and community health*, (2008) vol 62 :131-137. London: Society of Social Medicine.

Nelson, K. (1973). Structure and strategy in learning to talk. I *Monographs of the society for research in child development* (1973) vol 40 : 1-97. Society for Research in Child Development.

Newport, E. & Meier, R.(1985). The acquisition of American sign language. I *The crosslinguistic study of language acquisition vol 1: 881-938*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.

Nunes, T. (2004). *Teaching mathematics to deaf children*. London: Whurr publishers.

Nunes, T. & Moreno, C. (1998) Is hearing impairment a cause of difficulties in learning mathematics? I Donlan, C. (red.) *The development of mathematical skills*. Hove: Psychology press: 227-254

Ohlén, I. & Hendar, O. (2009). Barn med cochleaimplantat (CI) har rätt till ett abstrakt språk. *Nordisk tidskrift för hørsel- och døvundervisning nr 3 – 09: 4-9*. Ørebro.

Ohna S.E., Hjulstad O., Vonen A.M., Grønlie, S., Hjelmervik E. & Høie G. (2003). *På vei mot en ny grunnskoleopplæring for døve elever*. Oslo: Skådalen Publication Series.

Olsholt, R. & Falkenberg, E.-S. (1988). *Kulturelt døves vilkår og funksjon i det norske samfunn*. Bergen: Døves Forlag A.S.

Pagliaro, C.M. & Kritzer, K.L. (2012) The Math Gap: a description of the mathematics performance of preschool-aged deaf/hard-of-hearing children. *Journal of deaf studies and deaf education*. Vol 18, no 2: 139-160. Oxford university press.

Paul, P. (1998). *Literacy and deafness: The development of reading, writing, and literate thought*. Boston, MA: Allyn & Bacon.

Percy-Smith, L., Thomassen, P. C., Gudman, M., Jensen, J. H., Thomsen, J. (2008) *Faktorer med effekt på cochlear implanterede børns generelle trivsel samt sammenligning af børn med CI og normalthørende børns trivsel*. Muntlig presentasjon, NAS kongress.

Petitto, L.A (1987). On the autonomy of language and gesture: evidence from the acquisition of personal pronouns in ASL. I *Cognition* 27 (1): 1-52

Petitto, L. A & Marentette. (1991). Babbling in the manual code: evidence for the ontogeny of language. I *Science* 251:1483-96.

Petitto, L.A. & Holowka, S. (2002). Evaluating attributions of delay and confusion in young bilinguals: special insights from infants acquiring a signed and a spoken language. *Sign language studies* (2002) vol 3, no. 1:4-33.

- Petitto, L.A. & Kovelman, I. (2003). The bilingual paradox: How signing-speaking bilingual children help us resolve bilingual issues and teach us about the brains's mechanisms underlying all language acquisition. *Learning languages*, (2003) vol 8: 5-18. Wiley-Blackwell.
- Pisoni, D. B. & Geers, A.E. (2000). Working memory in deaf children with cochlear implants: correlations between digit span and measures of spoken and language processing. *Annals of otology, rhinology and laryngology*, 185: 92-93.
- Preus, A. (1982). *Barn med artikulasjonsvansker*. Oslo: Universitetsforlaget
- Preisler, G., Tvingstedt, A.-L., & Ahlstrøm, M. (2005). Interviews with deaf children about their experiences using cochlear implants. I *American Annals of the deaf*, 150(3): 260-267.
- Prinz, P.M., Strong, M. & Kuntze, M.(2000). Sign and written text: deaf students. American sign language (ASL) proficiency and English literacy acquisition. I *Congress CD rom proceedings, 19th international congress on education of the deaf and 7th asia-pacific congress on deafness* (2000). Sydney.
- Pritchard, P. (2004). *TEFL for deaf pupils in Norwegian bilingual schools*. Hovedfagsoppgave. NTNU
- Pritchard, P. (2007). The teaching of English to deaf pupils in Norway. In *Deaf Worlds, international journal of deaf studies vol 23, issue 2 & 3*. Gloucester: McLean.
- Pritchard, P. (2008). Tilpasset opplæring og behov for kartlegging av døve og sterkt tunghørte barns utvikling av kommunikativ kompetanse. I Hansen, A., Garm, N. & Hjelmervik, E. (2008) *Hørsel – språk og kommunikasjon. En artikkelsamling*.(2009). Statped skriftserie nr 70.
- Pritchard, P. & Zahl, S.T. (2008) Hva kan vi lære om tospråklig undervisning av eksamensresultatene for døve og sterkt tunghørte elever? I Hansen, A., Garm, N. & Hjelmervik, E. (2008) *Hørsel – språk og kommunikasjon. En artikkelsamling*. (2009) Statped skriftserie nr. 70.
- Ohna S.E., Hjulstad, O., Vonen, A.M., Grønlie, S.M., Hjelmervik, E. & Høie, G. (2003). *På vei mot en ny grunnskoleopplæring for døve elever. Evaluering etter Reform 97*. Oslo: Skådalen publications.
- Ramsey, C. (2000). On the border: cultures, families and schooling in a transnational region. I Christensen K. (red.) *Deaf plus, a multicultural perspective*. San Diego: Dawnsign Press.
- Redding, R.L. (2000) Teacher expectations and their implications for ethnically diverse deaf students. I Christensen, K. (red.) (2000). *Deaf plus a multicultural perspective*. San Diego: Dawnsign Press.
- Redlinger , W.E., & Park, T.Z. (1980). Language mixing in young bilinguals. *Journal of child language* 7 (2):337-87. Cambridge: Cambridge university press.
- Reilly, J & Anderson, D. (2002). The acquisition of non-manual morphology in ASL. I G. Morgan & B. Woll (red.) *Current developments in the study of signed language acquisition*: 159-181. Benjamins
- Remine, Care & Brown. (2008). Executive Functioning in Deaf Students. I *Journal of deaf studies and deaf education vol 13 nr 4*. s. 531 – 545. Oxford: Oxford University Press.
- Romaine, S. (1989). *Bilingualism*. Oxford: Blackwell.
- Roos, C. (2003). Small deaf children learning about Swedish – writing and reading. I *Signed bilingualism. What does the concept mean today?* Ørebro: EDDE.

- Routman, R. (2003). *Reading essentials: the specifics you need to teach reading well*. Portsmouth, NH: Heinemann.
- Santa, C. (2005). *Lære å lese*. 2005. Stiftelsen Dysleksiforskning.
- Santa, C. & Engen, L. (2006). *Lære å lære*. Bryne: Logometrica as.
- Sarant, J.Z., Holt, C.M., Dowel, R.C., Rickards, F.W., Blamey, P.J. (2009) Spoken language development in oral preschool children with permanent childhood deafness. I *Journal of deaf studies and deaf education* vol 14 nr 24 :205 – 217. Oxford: Oxford university press.
- Saunders, G. (1988). *Bilingual children: from birth to teens*. New York: Taylor and Francis.
- Schick, B. (2006). Acquiring a visually motivated language. I *Advances in the sign language development of deaf children*. Schick B., Marschark M. & Spencer P (red.). Oxford: Oxford University Press.
- Schirmer, B. (1994). *Language and literacy development in children who are deaf*. New York: Macmillian
- Schirmer, B. (2000). *Language and literacy development in children who are deaf*. New York: Macmillian
- Schleper, D.R. (1997). *Reading to Deaf children: Learning from Deaf adults* . Washington, DC: Laurent Clerc National Deaf Education Center at Gallaudet University.
- Schröder, O. I. (2005). *Døves Tidsskrift* 10 / 2005.
- Sebastian-Galles, N. & Soto-Faraco, S. (1999). On-line processing of native and nonnative phoneme contrast in early bilinguals. I *Cognition*. 72:111-23
- Skutnabb-Kangas, T. (1981). *Tvåspråkighet*. Lund: Liberlæromedel.
- Slobin, D., & Hoiting, N. (2002). What does a deaf child needs to see? Advantages of a natural sign language over a sign system. I Schulmeister, R. & Reinitzer, H (red.) *Progress in sign language research*. Hamburg: Signum.
- Spencer, P. & Marschark, M. (2003). Cochlear implants: A review of linguistic, social and educational implications. I *The handbook of deaf studies, language and education*. Marschark and Spencer (red.). New York: Oxford University Press.
- Spencer, P.E. & Marschark, M. (2006). *Spoken language development of deaf and hard-of-hearing children*. Oxford: Oxford university press.
- Spencer, P.E. & Tomblin, J.B. (2006). Spoken language development with total communication. I *Spoken language development of deaf and hard-of-hearing children*. Oxford: Oxford university press.
- Stahl, S.A.. & Vancil, S. J. (1986). Discussion is what makes semantic maps work in vocabulary instruction. *The Reading Teacher* 40, 1: 62-67.
- Svirsky, M.A., Robbins, A.M., Iler Kirk, K., Pisoni, D.B. & Miyamoto, R. T. (2002). Language Development in Profoundly Deaf Children with Cochlear Implants. I *Psychological Science*: 153 – 158. Published Online: 8 Feb 2002
- Swanwick, R. (2003). Sign bilingual deaf children's approaches to writing: individual strategies for

bridging the gap between BSL and written English. I *Sign bilingualism. What does the concept mean today?* Ørebro: EDDE.

Strassman, B. (2005). *Authoring with video. Supporting writing through the use of word processing and digital video.* Muntlig presentasjon NTID Technology Symposium, Rochester, USA.

Thoutenhoofd, E. (2006) Cochlear Implanted Pupils in Scottish Schools: 4-year School Attainment Data (2000-2004). I *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*. 11(2): 171-188.

Utdanningsdirektoratet (2008). *Likeverdig opplæring – et bidrag til å forstå sentrale begreper*

Van den Bogaerde, B. (2000) Input and interaction in deaf families. I *Sign language & linguistics (2000)*, vol 3, Number 1: 143-150(8). Amsterdam: Benjamins.

Van den Bogaerde, B. & Baker, A. (2005). Code-mixing in mother-child interactions in deaf families. I *Sign language and linguistics vol 8 (1/2)*: 155-178. Amsterdam: Benjamins.

Vihman, M.M. (1985). Language differentiation by the bilingual infant. I *Journal of child language* 12(2): 297-324. Cambridge: Cambridge university press.

Vonen, A.M (1997). I 1997 *Et merkeår i døveundervisningens historie*. Oslo: Skådalen kompetansesenter.

Vonen, A.M. (2006). Leseopplæring for døve elever. I *Norsk logopedlag tidsskriftet 1/06*.

Vygotsky, L.S. (1962). *Thought and language*. Cambridge, MA: MIT press.

Wauters, L., Knoors, H., Vervloed, M., Aarnoutse, C. (2001). Sign Facilitation in Word Recognition. I *The Journal of Special Education*, vol 35, No. 1: 31-40. Austin Texas: Sage.

Wells, G. (1986). *The meaning makers: children learning language and using language to learn*. Portsmouth, NH: Heinemann.

Welch, O.M. (2000). Building a multicultural curriculum: issues and dilemmas. I Christensen K. (red.) (2000). *Deaf plus a multicultural perspective*. San Diego: DawnSign Press.

Zahl, T.S. (2000). *Døves tospråklighet. Hvordan skriver døve barn av døve foreldre andrespråket norsk?* Hovedfagsoppgave, UIO.

Zahl, T.S. Kunsten å tilrettelegge for utvikling av gode leseferdigheter hos elever som hører dårlig. I Hansen, A., Garm, N. & Hjelmervik, E. (2008). *Hørsel – språk og kommunikasjon. En artikkelsamling*. Statped skriftserie nr 70.

Øzerk, K.Z. (1997). Tospråklig opplæring og funksjonell tospråklighet. I Sand, T. (red.). *Flerkulturell virkelighet i skole og samfunn*. Oslo: Cappelen akademiske forlag.

Internettadresser

Becker, F. & Erlenkamp, S. *Et språkløst liv med cochleaimplantat?* Lastet ned juni 2008.

<http://pdf.tidsskriftet.no/tsPdf.php?pdf=pdf2007%7C2836-8.pdf>

Calderon, R. (2000). Parental involvement in deaf children's education programs as a predictor of child's language, early reading, and social-emotional development. I *Journal of Deaf Studies and Deaf Education* 5:2.

<http://jdsde.oxfordjournals.org/cgi/reprint/5/2/140>

Cummins, Jim (2006). *The Relationship between American Sign Language Proficiency and English Academic Development: A Review of the Research*. Lastet ned mars 2009.
<http://www2.hihm.no/minoritet/KonfOkt06/ASL%20Lit%20Revi%20Nov%202006.rtf>. Lastet ned September 2009.

Danielsson, B. & Hendar, O. *Kokleaimplantat är bra – men inte alltid tillrackligt*. 2009. Lastet ned nov 2009. <http://www.lakartidningen.se/07engine.php?articleId=13147=>

Egeberg, E. (1998). *Formidlet læringserfaring, Reuben Feuersteins teorier*. Lastet ned sept 2009.
http://www.statped.no/nyUpload/feuerstein_egeberg.pdf

Gerner de Garcia. (2007). *Literacy for Latino deaf and hard of hearing English language learners: Building the knowledge base*. Lastet ned sept 2008.
http://deafness.about.com/gi/dynamic/offsite.htm?zi=1/XJ&sdn=deafness&cdn=health&tm=9&gps=265_1141_1123_848&f=10&su=p284.9.336.ip_p736.8.336.ip_&tt=2&bt=1&bts=1&zu=http%3A//gri.gallaudet.edu/Presentations/2004-04-07-2.pdf

Graney, S. (1997). *Where does speech fit in? Spoken English in a Bilingual Context*. Lastet ned jan 2009.
<http://clerccenter.gallaudet.edu/Products/Sharing-Ideas/graney/SI-graney.pdf>

Herman R. *Milestones in sign language development*. Lastet ned juni 2008.
<http://www.ucl.ac.uk/HCS/research/EBSLD/publications/RosHerman.pdf>

Hermans, D., Knoors, H., Ormel, E., & Verhoeven, L. (2007). *Modeling Reading Vocabulary Learning in Deaf Children in Bilingual Education Programs*. Lastet ned juli 2009.
<http://jdsde.oxfordjournals.org/cgi/content/full/enm057v1>.

Hermanson, M. (2005). *Pedagogiskt arbete i tvåspråkighetsperspektiv*. Specialpedagogiska skolemyndigheten. Ørebro. Lastet ned juli 2009.
<http://www.butiken.spsm.se/default.asp?ListLink=pubList&bestnr=00157>

Hopsbaum A. (2008). Reading Recovery Conference, *They the hand him...* Lastet ned aug 2009.
http://www.ioe.ac.uk/schools/ecpe/readingrecovery/pages/index_handouts_D.pdf

Idebank, Statped vest. (2012) <http://torget.wikispaces.com/>

Kelty, E. T. *Should we teach thinking skills to deaf children?* Lastet ned nov 2008.
[http://www.educatejournal.org/index.php?journal=educate&page=article&op=viewFile&path\[\]=41&path\[\]=37](http://www.educatejournal.org/index.php?journal=educate&page=article&op=viewFile&path[]=41&path[]=37)

Kultur- og kirke departementet (2008) *Mål og mening*
<http://www.regjeringen.no/nb/dep/kkd/dok/regpubl/stmeld/2007-2008/stmeld-nr-35-2007-2008.html>

Kunnskapsdepartementet (2008). St. meld. Nr 23. *Språk bygger broer*.
<http://www.regjeringen.no/nb/dep/kd/dok/regpubl/stmeld/2007-2008/stmeld-nr-23-2007-2008.html?id=512449>

Roald, I. *Lærebok i tegnskrift*.
http://mondosearch.skolenettet.no/cgi-bin/MsmGo.exe?grab_id=0&page_id=35817&query=tegnskrift&hiword=TEGNSKRIFTEN%20tegnskrift%20

Lurie, L., (1995). *Application of instrumental enrichment cognitive intervention program with deaf immigrant children from Ethiopia*. Lastet ned april 2008.

http://eric.ed.gov/ERICDocs/data/ericdocs2sql/content_storage_01/0000019b/80/14/59/5c.pdf

Mashie, S. (1997). *A first language: whose choice is it?* Gallaudet university. Lastet ned nov 2008.

<http://clerccenter.gallaudet.edu/Products/sharing-ideas/afirst/winwin.html>

Mayberry, R.I. (1998). *The critical period for language acquisition and the deaf child's language comprehension: a psycholinguistic approach*. Lastet ned sept 2008.

2009<http://idiom.ucsd.edu/~rmayberry/pubs/ACFOSmayberry.pdf>

Mayer, C. (2007). *What Really Matters in the early literacy development of deaf children*. Lastet ned juli 2008.

<http://jdsde.oxfordjournals.org/cgi/content/full/enm020v1>

Pritchard, P. & Zahl Solbø, T. (2008) *På vei til å bli en god leser...*

http://www.statped.no/nyupload/Moduler/Statped/Enheter/Statped%20Vest/På_Vei_Til_å_Bli_en_God_Leser_kartlegging030408.pdf

Roos, C. (2009) *Läslära och skriftspråka för barn med dövhet eller hörselsnedsättning*. Specialpedagogiska skolemyndigheten. Lastet ned juli 2009. www.spsm.se

Statistisk sentralbyrå. Lastet ned aug 2009. www.ssb.no

UNESCO (1994). *The Salamanca Statement*.

http://www.unesco.org/education/pdf/SALAMA_E.PDF

Vattekar, S.K. (2003). *Artikulasjonstrening*. www.skolenettet.no/nyUpload/Moduler/.../filer/1ARTTREN.doc

Vonen A., (2008) forelesning. *To språk i ett hode?! Noen utfordringer i utviklingen av tospråklig opplæring for døve i Norge*. NDF 90 år – jubileumsseminar. Lastet ned juli 2009.

www.deafnet.no/nor/content/download/3616/16825/file/Microsoft%20PowerPoint%20-%20NDF%2019-05-08%20V

	religiøs tilhørighet og påvirkning på synet på oppdragelse, kjønn, osv.					
	fritidsaktiviteter, f.eks. holdninger til fritid, bruk av fritid					
	holdninger til bøker, f.eks. brukes skriftspråk i hjemmet (skriveretning?), finnes det bøker i hjemmet (typer og på hvilket språk?)					
Syn på gruppetilhørighet	dominant etnisk identitet (en kompleks størrelse forbundet med mange kulturelle aspekter). Hvor dominant er den etniske -, den norske-, den døve identiteten?					
	sosioøkonomisk status					
	generasjonskontekst, f.eks. er familien og eleven første, andre eller tredje generasjon i Norge?					
	avgjørelse og utførelse av en bestemmelse, f.eks. vektlegging av handling/ skjebne/naturens gang, avgjørelse tatt av individet eller gruppeavgjørelse?					
	ritualer, tradisjoner og festdager					
	definisjon av familie, f.eks. kjernefamilie, utvidet familie – hvem er involvert når en avgjørelse skal tas?					

	opplevelser forbundet med sosiopolitisk status, f.eks. rasisme, statsborger/flyktningstatus/innvandererstatus, makt og status i og av gruppen					
	holdning til familiens hjemmespråk; i hvor stor grad brukes det i hjemmet? I hvilken grad ønsker familien at det skal opprettholdes?					
Viktige endringer i livet	normale endringer og hvordan de markeres, f.eks. å bli voksen, overgang skole/jobb, etablering av et parforhold, forlate hjemmet, stifte familie, osv.					
	traumatiske endringer, f.eks. hendelser, sykdom, død					

Oversatt og tilrettelagt fra Fletcher-Carter & Paez (1997).

Appendiks 2

Informasjon til foreldre

- Når du leser avisen, eller noe annet, vis reaksjon på det du leser. Vis barnet ditt at du forholder deg til teksten ved å le, rase, se oppgitt ut, bli flau, bli rørt, nesten sovne, bite negler. Drøft det du leser med andre i familien. Barn skal ikke bare se at voksne leser, men også se deres reaksjoner på det de leser.
- Venn deg til å lese bruksanvisninger når du skal montere noe nytt. Les pakningsvedlegget på medisinen du har kjøpt. Da ser barnet at skriftlig informasjon er nyttig for deg.
- I stedet for å ringe 177, la barnet ditt se at du tar ut rutetabellen til buss, fly og tog på Internett, slik at du leser deg til informasjon, i stedet for å lytte deg til informasjon.
- Skriv. Skriv dagbok, huskelapper, handlelapper, beskjeder til hverandre på oppslagstavlen eller speilet, skriv julekort og god-bedring-kort og takk-for-hjelpen-kort, skriv for hånd i full fart eller langsomt, og skriv på PC. Da får barnet ditt oppleve deg som en skrivende person.
- Skal du ut en kveld før barnet ditt har lagt seg? Skriv en god-natt-lapp og legg på hodeputen til barnet. Det er jo en annen voksen der som kan lese lappen med barnet.
- Når dere drøfter hva dere skal ha til middag på lørdag eller i fødselsdagsselskapet, så bla sammen med barnet i en kokebok, slik at dere gjennom lesing finner de beste oppskriftene.
- Det finnes så mange vakre kunstbøker. Har du en slik, la den ligge framme. Bla i den, bli beveget og la barnet lete etter sin egen kunstopplevelse.
- Skriv ned noen av de morsomme replikkene til komikerne på TV. Da har du noe å bidra med i lunsjen neste dag, og barnet ditt får erfaring med at også du skriver for å huske.
- Kan barnet ditt snart få en mobiltelefon slik at det kan sende sms? Det er ikke mange verktøy som fremmer slik lese- og skriveglede som en mobiltelefon.
- Ha papir og penn lett tilgjengelig hjemme. Skriv ned beskjeden du får på telefonen, selv om du egentlig er i stand til å huske den.
- Les plakater når du og barnet ditt rusler i byen. Plakater om

sirkusforestillinger, hybler til leie, barn som vil passe hunder, pensjonister som kan bidra med forefallende arbeid, rockekonsert i Hulen eller ballettforestilling i Grieghallen. Ikke la barnet ditt gjennomskue at du leser også for en annen hensikt enn at du er nysgjerrig. Dere skal ikke trene på lesing, men *praktisere* lesing.

- Har du bakt sjokoladecake til et selskap i morgen? Skriv "IKKE RØR" eller "FINGRENE FRA FATET" på en lapp i kjøleskapet. Ikke skriv "SJOKOLADEKAKE" for læringens skyld, det smaker av skole og er ikke en del av hjemmets kultur.
- Lær barnet hvordan det skriver IS eller COLA eller SURE SILD, og sett det nye ordet i all hemmelighet på handlelappen noen er i ferd med å skrive. Barnet ditt vil nok erfare at det vanker godteri den dagen i pur glede over initiativet.
- Mange hørselshemmete barn har en anstrengt kommunikasjon med medlemmer av sin egen storfamilie. La barnet ditt bli kjent med familien via brev, håndskrevet eller på e-post. Få bestemor til å skrive brev bare til ditt barn, og les det for barnet. Vær sekretær for barnet når det skal svare. Etter hvert vil barnet overta den funksjonen selv, bli bedre kjent med bestemor og oppleve skriving og lesing som nyttig.
- En kveld du sitter der i godt lune, lag et papirfly og skriv en hyggelig oppfordring til barnet ditt på det. Send flyet av gårde, la ungen din lese det, og se om du får deg et smil eller en kopp kaffe. Kanskje barnet selv vil ønske å sende flybårne meldinger.
- Leser dere høyt for hverandre hjemme, dere voksne? Det er vel ikke så vanlig lenger, men veldig hyggelig. Prøv en dag, og la barnet se hvilken glede dere har av det.
- Dersom du kjøper en ny bok til barnet ditt, så les den grundig selv før du leser den for barnet ditt. Da slipper barnet å vente lenge mens du leter etter tegn eller famler med ordforklaringer. Men la barnet likevel oppleve at du også opplever boka for første gang. Det er ikke lett, men prøv. Vis barnet ditt at det er spennende med nye fortellinger i nye bøker. Vi vet at mange foreldre til hørselshemmete barn strever med litteraturformidling, men slik aktivitet er viktig og må fokuseres på. Erfaring gjør mester.
- Vis barnet ditt at du lærer deg nye, vanskelige fremmedord. Du trenger helt sikkert også å utvide ditt vokabular, og barnet ser at språkutvikling er en livslang prosess.
- Fra nå av er det lov for de voksne å lese avisen. Krev respekt for lesetid, for da

foregår det et viktig arbeid. Men alt med måte!